

תוכנית לאומית לשמירה על המגוון הביולוגי – אירוע שיתוף ציבור

סקירה בינלאומית ורקע להכנת התוכנית הלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי

ד"ר אנה טרכטנברוט, ראש תחום מגוון ביולוגי, המשרד להגנת הסביבה

המגוון הביולוגי כולל את כל שונות החיים על פני כדור הארץ: המגוון הגנטי, מגוון המינים ומגוון המערכות האקולוגיות. המגוון הביולוגי מביא תועלות רבות לאדם באמצעות שירותי המערכת האקולוגית החיוניים לרווחת האדם. ברם, המגוון הביולוגי נמצא במשבר גלובלי – יותר ממיליון מינים של בעלי חיים וצמחים נמצאים בסכנת הכחדה ורוב המערכות האקולוגיות היבשתיות והימיות בעולם נתונות להשפעה הולכת וגוברת של פעילות אנושית. משבר זה מוכר על ידי ה-UNEP כאחד משלושת המשברים הסביבתיים הגלובליים המרכזיים.

בשל המשבר הזה השמירה על המגוון הביולוגי היא עניין משותף לכלל האנושות. על כן רובן המוחלט של מדינות העולם, כולל ישראל, חתומות על אמנת המגוון הביולוגי של האו"ם (CBD) שיעדיה הם שמירה על המגוון הביולוגי, ניצול בר קיימא של משאבי הטבע וחלוקה הוגנת של התועלות מהמשאבים הגנטיים למען הדורות הבאים. בשנת 2022 השיקה האמנה את התוכנית הגלובלית החדשה לשמירה על המגוון הביולוגי, הקובעת 23 יעדים להשגה על ידי כלל המדינות החברות באמנה עד שנת 2030.

כרקע לתוכנית החדשה של האמנה פרסמה ה-IPBES (הפלטפורמה הבין-ממשלתית למגוון ביולוגי ושירותי מערכת אקולוגית) בשנת 2019 את דו"ח מצב הטבע הגלובלי הראשון. מסקנות הדו"ח מדאיגות ביותר. הדו"ח קבע כי הטבע נמצא בנסיגה חסרת תקדים – הפעילות האנושית שינתה באופן מהותי כ-75% מהמערכות האקולוגיות היבשתיות והשפיעה על כ-66% מהמערכות האקולוגיות הימיות, כאשר כמיליון מינים עומדים בפני סכנת הכחדה. הדו"ח מדגיש כי על מנת למנוע את המשך ההידרדרות של המגוון הביולוגי יש צורך בשינוי טרנספורמטיבי – (Transformative Change) שינוי מערכתי עמוק בכלכלה, בחקלאות ובדרכי הייצור והצריכה וניוד תקציבים משמעותיים לטובת שמירת טבע.

האו"ם גם קבע את העשור הנוכחי כעשור השיקום האקולוגי, על מנת לעודד את מדינות העולם להשקיע בשיקום האקולוגי. הפעילות הענפה בזירה הבינלאומית תוצג במושב זה והיא מהווה רקע להכנת התוכנית הלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי, שמקדם המשרד להגנת הסביבה.

תוכנית לאומית לשמירה על המגוון הביולוגי – אירוע שיתוף ציבור

הצגת עיקרי התוכנית הלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי

תמר רביב, ראש אגף מגוון ביולוגי ושטחים פתוחים, המשרד להגנת הסביבה

משבר אובדן המגוון הביולוגי הגלובלי בא לידי ביטוי ניכר בצורה משמעותית גם ברמה הלאומית, כפי שעולה מדו"חות מצב הטבע של ישראל. התוכנית הלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי נועדה לתת מענה לאתגר זה. המשימה העיקרית של התוכנית היא לנקוט פעולות דחופות לעצירת אובדן המגוון הביולוגי ולהטמעת החשיבות של המגוון הביולוגי בכל רובדי החברה, תוך כדי צמצום האיומים והלחצים ארוכי הטווח על המגוון הביולוגי והעמדת המשאבים הדרושים להתאוששות הטבע ולשיקומו. בישראל, הנחשבת "נקודה חמה" (Hot Spot) "ברמה העולמית מבחינת עושר המגוון הביולוגי ותופעות הטבע הייחודיות שבה, האתגר מורכב במיוחד. השטחים הטבעיים ומשאבי הטבע נמצאים במחסור ובצדק קצב גידול האוכלוסין גבוה ולחצי הפיתוח רבים. כל אלו משפיעים לרעה על מצב המגוון הביולוגי והמערכות האקולוגיות, והאיומים והלחצים על המגוון הביולוגי הולכים וגוברים. ישראל תידרש להשקיע מאמצים ומשאבים רבים כדי לבצע את חלקה ברמה הלאומית והגלובלית. במושב זה יוצגו עיקרי התוכנית שנבנתה, על בסיס יעדי תוכנית האמנה, לאחר עבודת עומק של המשרד להגנת הסביבה, בליווי צוות היגוי של רשות הטבע והגנים והחברה להגנה הטבע וגופים רלוונטיים נוספים. התוכנית כוללת חמש מטרות, 20 יעדים וכ-80 פעולות ליישום עד שנת 2030, במטרה למנוע את המשך הידרדרות המגוון הביולוגי, להגן על המערכות האקולוגיות ולשקם אותן, להעלות את מודעות הציבור וקובעי המדיניות בישראל לתועלות שהטבע מספק לנו. הפעולות הנכללות בתוכנית זו תועדפו מתוך מאות פעולות שהציעו כל השותפים לתהליך. התעדוף נעשה בהתאם למידת התרומה של כל פעולה להשגת היעדים, ולפי רמת ישימותן עד 2030. חלק חשוב בתוכנית הוא היכולת להעריך את הצלחתה. לצורך כך נקבעו מדדי תפוקה ומדדי תוצאה קונקרטיים ככל האפשר. חלק מהפעולות הוספו או הותאמו לצרכים של מדינת ישראל עד שנת 2030.

תוכנית לאומית לשמירה על המגוון הביולוגי – אירוע שיתוף ציבור

היבטים כלכליים ומימוניים של התוכנית הלאומית

נדב כספי, כלכלן סביבה, יועץ לתוכנית

הכנת התוכנית הלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי כוללת גם פרק כלכלי בתחום שמירת הטבע והמגוון הביולוגי בישראל, וזאת כדי להבין מהם התקציבים הממשלתיים הקיימים בתחום שמירת הטבע, מהם מקורות המימון הנדרשים ליישום התוכנית ומהם הכלים הכלכליים המקובלים בעולם שבהם נעשה שימוש לצורכי שמירת טבע, העשויים להתאים לישראל. בחלק זה של המושב יוצגו עיקרי הפרק הכלכלי תוך סקירת כלים כלכליים תומכי מגוון ביולוגי בארץ ובעולם והפערים העיקריים בתחום זה, שמגבילים את יכולתה של ישראל לשמור על הטבע באופן מיטבי, בהתאמה לשירותי המערכת האקולוגית של ישראל ולאיומים המרכזיים על המגוון הביולוגי בישראל.

אחד הפערים העיקריים בנייתו הכלכלי נובע מכך שכיום אין בישראל גופים כלכליים או כלים כלכליים שתכליתם היחידה והמוצהרת היא שמירה על המגוון הביולוגי, ותכלית זו היא תמיד חלק ממכלול רחב יותר של נושאים סביבתיים. הכלים העיקריים הקיימים או המוצעים בתוכנית הם: כלים פיסקליים, פיתוח שווקים למוצרים או לשירותים ירוקים, קרנות ממשלתיות ירוקות (כגון הקרן לשמירה על השטחים הפתוחים וקרן הניקיון), הסחרה ומכסות, ותשלום בעד שירותי מערכת אקולוגית.

בנוסף נעשה פילוח של התקציבים, הנדרש לשם יישום כלל הפעולות בתוכנית הלאומית. נמצא כי נכון לשנת 2025 התקציב השנתי הכולל של הגופים הממשלתיים המיועדים למטרות שמירה על מגוון ביולוגי עומד על כ-700 מיליון שקל בשנה. לשם השוואה, האיחוד האירופי משקיע בנושאי מגוון ביולוגי 30 מיליארד אירו בשנה, שהם כמעט 0.2% מהתוצר האירופי – פי 6 ביחס להשקעה הישראלית. התקציב הנדרש לביצוע התוכנית הלאומית לשמירה על המגוון הביולוגי בישראל מוערך ב-5 מיליארד שקל, בפריסה רב שנתית עד שנת 2030, מעבר לתקציב הקיים.